

сатиричне відношення до дійсності. Для літератури бароко характерне прагнення до різноманіття, підсумовування знань про світ, всеохоплюваність, енциклопедизм, який іноді обертається хаотичністю та колекціонуванням сміховин, намаганням дослідити буття в його контрастах (дух та плоть, морок та світло, тимчасове та вічне) [5, с. 199].

Період, що був після ренесансу, названий бароко, довго сприймався як відхилення від канонізованих норм естетики попередньої епохи, мав на собі тавро чогось химерного, негармонійного.

Українське бароко розвивалось під впливом норм естетики, з одного боку — європейського бароко, з другого — народної. Разом з тим воно є ланкою в розвитку загальноєвропейської культури, становлячи одну з національних шкіл цього великого художнього стилю.

1. Грушевський М. С. Історія української літератури / Михайло Сергійович Грушевський. — Т. 6. — К.: АТ «Обереги», 1995. — 392 с.
2. Історія української культури [за загал. ред. І. П. Крип'якевича]. — 4-те вид., стереотип. — К.: Либідь, 2002. — 656 с.
3. Огієнко І. І. Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу: курс читаний в Укр. нар. ун-ті: з мал. і портр. укр. культ. діячів / Іван Іванович Огієнко. — К.: Абрис, 1991. — 272 с.
4. Попович М. В. Нарис історії культури України / Мирослав Володимирович Попович. — К.: АртЕк, 1998. — 728 с.
5. Федорук О. К. Українське бароко та європейський контекст / Олександр Касянович Федорук. — К.: Наукова думка, 1991. — 274 с.

Лисенко І. П.

Палац Долмабахче як символ вестернізації Османської імперії

Дослідження культури певного періоду демонструє політичне, економічне, соціальне становище держави. У цьому контексті Османську імперію XVIII–XIX століть можна охарактеризувати як державу, яка вступила на новий шлях розвитку задля відновлення своєї могутності. У традиціоналістичному, за своїм внутрішнім життям, османському суспільстві з'являються нові віяння. Необхідність реформ, через відставання у всіх своїх положеннях від капіталістичних

країн Заходу, зламала бар'єр упередженості щодо всього європейського. Османська імперія, претендуючи на статус могутньої великої держави, мусила долучитися до наукової революції та Просвітництва, беручи за зразок досягнення європейських культур. Починається період османської історії, який дослідники окреслили добою вестернізації або модернізації.

Вестернізацію, за визначенням радянського культуролога Андрія Флієра, слід розуміти як «повну або часткову переорієнтацію спільнот, які від початку не належали до західно-християнської культурної традиції, на соціокультурний розвиток за зразком розвинених країн Заходу або запозичення окремих елементів західної культури, що починають відігравати значущу роль у соціокультурних процесах спільноти-реципієнта» [5, с. 119]. Зокрема, зазначає, що вестернізація не просто засвоєння сучасних західних технологій і організаційних форм економічного виробництва та військово-технічної культури, але насамперед усього комплексу соціокультурних норм соціальної регуляції (демократичний політичний устрій, пріоритет прав людини, ліберальний тип соціальних умов для самореалізації особи, релігійну і національну толерантність, свободу інформації і творчості тощо). Таким чином, вестернізація передбачає переорієнтацію глибинних цінностей, які змінюють на західний лад спосіб життя, поведінку і, найголовніше, власне світосприйняття і відповідно мислення [5, с. 120].

В османському суспільстві не використовувався термін «вестернізація» або «європеїзація». Тоді мова йшла про «реформи», «покращення», вперше був введений у вжиток термін «нізам-і-джедід», що буквально означало «новий порядок», «новий устрій». Цим терміном, на межі XVIII–XIX століть, позначали реформи Селіма III [2, с. 93].

На початку XVIII століття вперше з'являються писемні свідчення того, що в імперії починають розуміти необхідність змін, з'являються думки про можливість використання досвіду різних країн Європи [2, с. 92]. Для дослідження причин, завдяки яким виразно зросло військове переважання Заходу, у 1721 році до Парижу було відряджено Ірмісекіша Челебі Мехмеда. Йому доручили «відвідувати

фортеці, фабрики і загалом витвори французької цивілізації, а тоді звітувати про ті з них, які можна застосувати у нас» [8, с. 130]. Все побачене Мехмед-ефенді було детально викладено в «Сефаретнаме» («Книзі про посольство»). Ймовірно, що ця праця в багатьох аспектах сприяла зародженню ідеї «європеїзації» Османської держави в середовищі турецького політичного істеблішменту, дала поштовх деяким перетворенням у сфері культури та побуту, а також неабияк вплинула на підготовку до початку турецького книгодрукування. На той час османи вже знали, що саме необхідно запозичити у Заходу. Подібні настрої поступово накопичувалися впродовж усього XVIII століття [6, с. 121]. Хоча перші спроби реформ не мали значного успіху і були спрямовані переважно на зміцнення військової сили, проте самі ідеї реформування суспільства заклали основи для подальших його перетворень. В османській історії почався період довготривалих реформ, які були спрямовані на європеїзацію османського суспільства в цілому. Ці процеси ще більше утвердилися за доби Танзимату. За визначенням деяких західних дослідників, епоха Танзимату в Османській імперії тривала з 1839 р. до 1876 р. [7].

Дух часу перетворень в османському суспільстві яскраво представлений культурними пам'ятками вищезазначеного історичного періоду. Найстійкіший символ епохи реформ збудував султан Абдул-Меджид I.

Султан захоплювався європейською розкішшю, тому не дивно, що його більше не задовольняло проживання у «похмурій» середньовічній резиденції Топкапи. Він зажадав мати палац у стилі бароко, який за своєю вишуканістю не поступився б європейським резиденціям XVIII ст. У 1842–1853 роках за волею правителя будували палацовий комплекс, який сьогодні є одним із найвідвідуваніших у Стамбулі. Нова ставка османських султанів отримала назву Долмабахче, що у перекладі означає «насіпний сад». Назва не випадкова, адже палац возвели на березі Босфору, в саду, розкинутому на засипаній землею затоки [3, с. 208]. У якості архітекторів виступали вірмени з роду Бальянів.

На вишуканість і заможність палацу вказувало, до прикладу, те, що на оздоблення Кришталевих сходів та іншого інтер'єру було вико-

ристано 14 тонн золота, а загальна вартість будівництва перевищила 5 млн золотих фунтів. Особливе місце належить кришталевій люстрі із богемського скла вагою майже в 5 тонн. Цей подарунок отримав султан Абдул-Меджид від англійської королеви Вікторії [1, с. 196–198].

Площа палацу становила 25 000 м кв., його фасад простягнувся на 600 м вздовж європейського берегу Босфору [1, с. 195]. Велична споруда корінним чином відрізнялась від колишньої резиденції османських султанів Топкапи, на території якої розташовувалися ряд палаців і палацових дворів. Долмабахче — запланований як суцільна структура. У бічних крилах палацу розташовані чисельні апартаменти, а в центральній частині, найбільш високій, що увінчана куполом, розташована велика зала для прийомів. Сади оточують з трьох сторін, а четвертий бік з виглядом на Босфор має мармуровий фасад, прикрашений колонами, мармуровими гірляндами та карнизами, що змінює панораму столиці з моря. Внутрішньо палац оздоблений вирізьбленими дверима, вигнутими широкими сходами, колонами, кришталевими люстрами, золоченими карнизами, настінними розписами, що демонструє вишуканий зразок стилю бароко, який був притаманний європейській архітектурі XVII ст. [4, с. 465–466].

В історіографії, загалом, возвеличують цю історичну пам'ятку. Деякі з дослідників порівнюють споруду з французьким Версалем, ставлячи її поруч з кращими європейськими резиденціями того часу, вважають символом величі Османської імперії. Інші розцінюють як приклад занепаду культурних традицій османської держави. Дмитро Єремєєв, відомий туркознавець, у своїй праці «На межі Азії та Європи» зазначив: «...повністю позбавлений смаку Долмабахче символізує занепад імперії та деградацію османської архітектури. Частину палацу будували вірменські архітектори, стіни й стелі розписували французькі та італійські художники. На будівництво не шкодували ні мармуру, ні кришталю, ні позолоту — і вийшов „маленький Версаль“, в якому наслідування європейським палацам змішало всі стилі — класицизм, ренесанс і бароко» [3, с. 208].

Таким чином, остання резиденція султанів, палац Долмабахче, символізує соціально-економічні, політичні та культурні зміни, які відбувалися в Османській імперії у XIX столітті. Найбільше

ці реформи простежуються в османській архітектурі, яка потрапила під вплив надмірної розкоші Заходу. Бароко, рококо, ампір та інші стилі поєдналися з османським традиційним мистецтвом. Такі новаторства часто справляли на фахівців негативні враження, як наслідувального, чужого традиційному османському і східному мистецтву. Вплив європейських архітектурних традицій і декоративного стилю, який починає рясніти в османському мистецтві в цей період, вже у наступні роки більш глибоко проникає в культуру османського суспільства.

1. Белочкіна Ю. Все о Стамбуле / Юлия Белочкіна. — Харьков : Фолио, 2014. — 256 с.
2. Витол А. В. Османская империя (начало XVIII в.) / Александр Владимирович Витол. — М.: Наука, 1987. — 136 с.
3. Еремеев Д. Е. На стыке Азии и Европы (очерки о Турции и турках) / Дмитрий Евгеньевич Еремеев. — М.: Наука, 1980. — 240 с.
4. История Османского государства, общества и цивилизации: в 2-х тт. / [ред. Э. Ихсаноглу]; пер. с тур. В. Б. Феоновой. — М.: Восточная литература РАН, 2006. — Т. I. — 2006. — 602 с.
5. Культурология. XX век. Энциклопедия. Т. 1. — СПб: Университетская книга; ООО «Алетейя», 1998. — 447 с.
6. Петросян Ю. А. Идеи «европеизации» в общественно-политической жизни Османской империи эпохи нового времени / Ю. А. Петросян // Тюркологический сборник – 1976. — М.: Наука, ГРВЛ, 1978. — С. 120–129.
7. Туреччина — Європа: історичні підстави політичного та економічного зближення [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/6366>
8. Фергюсон Н. Цивілізація. Як Захід став успішним / Ніл Фергюсон. — К.: Наш Формат, 2017. — 488 с.

Ушенко Д. О.

Контент-аналіз конституції Японської імперії 1889 року

Актуальність проблеми полягає в тому, що перша японська конституція закріпила всі ті зміни, що відбулися у країні протягом революції Мейдзі. Своім змістом вона визначила курс подальшого розвитку Японії, який вона, з незначними змінами, зберігає й донині.

Об'єктом аналізу роботи є текст конституції Японської імперії.